

Informatívna správa o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2022

I. Úvod

Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej „ministerstvo“) predkladá Informatívnu správu o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za rok 2022 (ďalej „správa“) na rokovanie vlády Slovenskej republiky, čím plní úlohu č. B.2 stanovenú ministrom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky uznesením č. 527 z 3. októbra 2012 k Informatívnej správe o vyhľadávaní a potieraní nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za I. polrok 2012.

Účelom tejto správy je informovať o stave v oblasti vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania za obdobie roka 2022. Informácie uvedené v správe vychádzajú z výsledkov kontrolnej činnosti realizovanej v sledovanom období inšpektorátmi práce, Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „ústredie práce“) a úradmi práce, sociálnych vecí a rodiny (ďalej „úrad práce“). Zistenia za rok 2022 sú prezentované v porovnaní s výsledkami činnosti v predmetnej oblasti za predchádzajúce štyri kalendárne roky.

Správa obsahuje aj informácie od orgánov štátnej správy, ktoré pri výkone kontroly nelegálneho zamestnávania spolupracujú s kontrolnými orgánmi, a to Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a krajských riaditeľstiev Policajného zboru.

II. Východiská vyhľadávania a potierania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania – zmeny v predmetnej oblasti uskutočnené v roku 2022

Kompetencia výkonu kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je zverená kontrolným orgánom, ktorými sú inšpektoráty práce, ústredie práce a úrad práce. S účinnosťou od 1. januára 2023 došlo zákonom č. 112/2022 Z. z. ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávani a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 112/2022 Z. z.“) k zmene v kompetenciách kontrolných orgánov vykonávajúcich kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, a to tak, že jediným kontrolným orgánom v tejto oblasti po tomto dátume ostávajú len inšpektoráty práce, pričom ústredie práce a úrad práce túto kompetenciu strácajú. Zákon č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 5/2004 Z. z.“) upravuje povinnosť pre Inšpektorát práce poskytovať ústrediu a úradu oznámenie o zistení nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a zoznam zistených fyzických osôb vykonávajúcich nelegálnu prácu (§ 67 ods. 7). Údaje o zistených prípadoch porušenia zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania sa používajú na účely ďalšieho konania vo veci

Pojmové vymedzenie nelegálnej práce, nelegálneho zamestnávania, zákazu vykonávania nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a výkonu kontroly obsahuje zákon

č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 82/2005 Z. z.“).

Ďalšiu zmenu týkajúcu sa problematiky nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania predstavuje rozšírenie výnimky z toho, čo sa nepovažuje za porušenie týchto zákazov. Zákonom č. 112/2022 Z. z. bolo schválené jej rozšírenie, pričom po novom sa za nelegálne zamestnávanie nepovažuje situácia, ak pre fyzickú osobu, ktorá je podnikateľom, alebo pre právnickú osobu, ktorá je spoločnosťou s ručením obmedzeným a ktorá má najviac dvoch spoločníkov, ktorí sú príbuznými v priamom rade, súrodencami alebo manželmi, vykonáva prácu príbuzný v priamom rade, súrodenec alebo manžel tejto fyzickej osoby alebo niektorého z týchto spoločníkov, ak tento príbuzný v priamom rade, súrodenec alebo manžel je dôchodkovo poistený, je poberateľom dôchodku podľa osobitných predpisov alebo je žiakom alebo študentom do 26 rokov veku.

Významný vplyv na odhaľovanie nelegálneho zamestnávania mala v roku 2022 mimoriadna situácia spojená s hromadným prílevom štátnych príslušníkov tretích krajín na území Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny.

Táto situácia mala celospoločenský dosah a nepochybne vplývala aj na činnosť príslušných kontrolných orgánov v danom období, a to najmä v nízkom počte štátnych príslušníkov tretích krajín, vo vzťahu ku ktorým došlo k porušovaniu zákazu nelegálneho zamestnávania, najmä nelegálneho zamestnávania spočívajúceho v absentujúcom právnom statuse, ktorý by štátnych príslušníkov tretej krajiny oprávňoval vykonávať na území Slovenskej republiky prácu.

Uvedené bolo nerozlučne spojené s poskytovaním tzv. dočasného útočiska, o ktorom rozhodla vláda Slovenskej republiky v zmysle uznesenia č. 144 z 28. februára 2022 k návrhu na vyhlásenie poskytovania dočasného útočiska podľa § 29 ods. 2 zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 480/2002 Z. z.“) štátnym občanom Ukrajiny a ich rodinným príslušníkom.

Z hľadiska vplyvov na problematiku nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania možno poukázať aj na legislatívne zmeny uskutočnené v roku 2022, ktoré mali vplyv na počet odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín. Za také možno považovať napríklad zmenu zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej „zákon č. 404/2011 Z. z.“) súvisiacu s platnosťou prechodného pobytu, trvalého pobytu alebo tolerovaného pobytu, ktorá by inak uplynula počas mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na území Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny, ktorá sa predlžuje až do uplynutia dvoch mesiacov od odvolania mimoriadnej situácie.

Obdobne možno v súvislosti s vyššie uvedenou situáciou poukázať aj na legislatívnu zmenu zákona č. 5/2004 Z. z., najmä zmenu spočívajúcu v predĺžovaní platnosti potvrdenia o možnosti obsadenia voľného pracovného miesta, ktoré zodpovedá vysokokvalifikovanému zamestnaniu, potvrdenia o možnosti obsadenia voľného pracovného miesta a povolenia na zamestnanie, ktorá by inak uplynula počas mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na území Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území

Ukrajiny do uplynutia dvoch mesiacov odo dňa odvolania mimoriadnej situácie v súvislosti s konfliktom na Ukrajine.

K zmene v tejto súvislosti došlo aj v ustanovení § 54f zákona č. 480/2002 Z. z., kedy žiadateľ, ktorý je štátnym občanom Ukrajiny alebo rodinným príslušníkom štátneho občana Ukrajiny, môže počas trvania mimoriadnej situácie vyhlásenej v súvislosti s hromadným prílevom cudzincov na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny vstupovať do pracovnoprávneho vzťahu aj pred uplynutím deviatich mesiacov od začatia konania o udelenie azylu. Za rodinného príslušníka štátneho občana Ukrajiny sa na účely prvej vety považuje manžel štátneho občana Ukrajiny a rodič maloletého dieťaťa, ktoré je štátnym občanom Ukrajiny.

Aj naďalej možno poukázať na legislatívne zmeny súvisiace so situáciou COVID-19 uskutočnené v roku 2020, ktoré mali aj v roku 2022 vplyv na počet odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín, keďže krízová situácia vyhlásená v súvislosti s ochorením COVID-19 naďalej pretrváva. Za také možno považovať zmeny súvisiace s legalizáciou pobytu tejto skupiny osôb na území Slovenskej republiky, počas krízovej situácie spôsobenej ochorením COVID-19. Týka sa to napríklad prípadov automatického predlžovania platnosti prechodného pobytu, trvalého pobytu alebo tolerovaného pobytu, ktorý by inak uplynul počas mimoriadnej situácie, núdzového stavu alebo výnimočného stavu vyhláseného v súvislosti s ochorením COVID-19, prípadov oprávnenia štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý legálne vstúpil na územie Slovenskej republiky a nemá udelený pobyt podľa zákona č. 404/2011 Z. z., zdržiavať sa na území Slovenskej republiky až do uplynutia jedného mesiaca od odvolania krízovej situácie a prípadov predĺženia lehôt súvisiacich s pominutím účelu, na ktorý bol štátnemu príslušníkovi tretej krajiny udelený prechodný pobyt.

Nemožno opomenúť ani pokračujúci vplyv zákona č. 294/2017 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 82/2005 Z. z. o nelegálnej práci a nelegálnom zamestnávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, účinného od 1. januára 2018, ktorým došlo k zmierneniu skutkovej podstaty nelegálneho zamestnávania spočívajúceho v oneskorenom prihlásení zamestnancov do registra poistencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia Sociálnej poisťovne.

Za nelegálne zamestnávanie sa teda už nepovažuje situácia, kedy zamestnávateľ prihlási svojho zamestnanca najneskôr do siedmich dní od začatia vykonávania práce, pokiaľ sa u neho v tejto lehote neuskutoční kontrola dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania zo strany kontrolných orgánov.

III. Kontrolná činnosť a zistenia orgánov inšpekcie práce

Výkon inšpekcie práce zameranej na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bol v roku 2022 realizovaný v rámci:

- plánovaných celoslovenských a krajských úloh, ako aj
- mimoriadnych úloh,

- prešetrovania podaní právnických a fyzických osôb,
- následnej kontroly plnenia nariadených opatrení,
- vyšetrovania udalostí (pracovných úrazov a chorôb z povolania),
- spolupráce s inými orgánmi.

Kontrola osôb nachádzajúcich sa na pracovisku zamestnávateľa sa realizuje jednak ako samostatný výkon inšpekcie práce zameraný výlučne na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, ale väčšinou ako súčasť výkonov inšpekcie práce zameraných na dodržiavanie pracovnoprávných predpisov, predpisov na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci a predpisov upravujúcich oblasť sociálnej legislatívy v doprave.

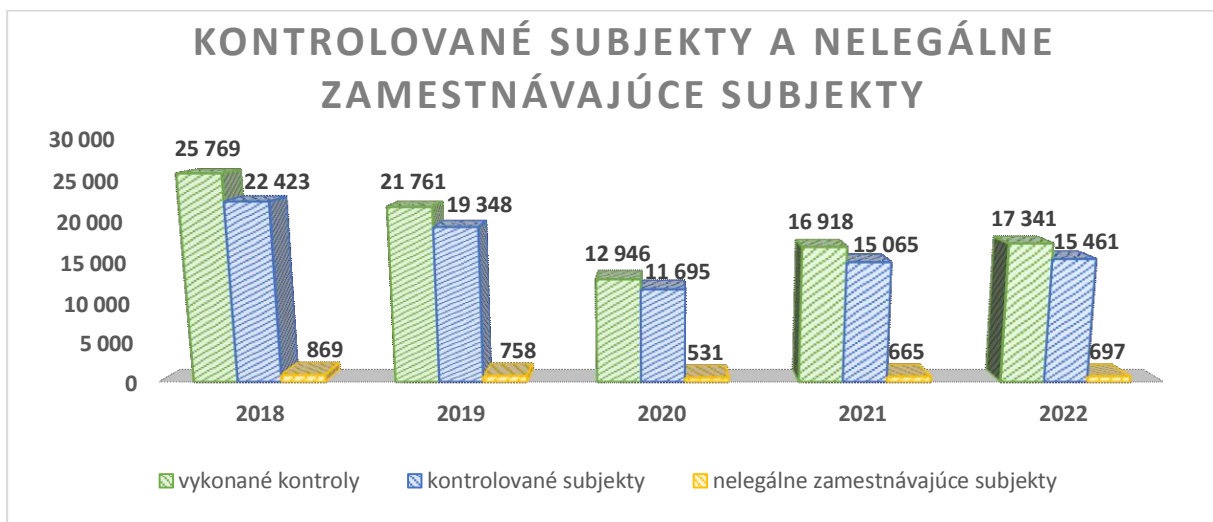
V sústave inšpekcie práce taktiež pôsobia inšpektori práce vykonávajúci prevažne kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania, ktorí realizovali svoju činnosť okrem bežného pracovného času aj v popoludňajších a nočných hodinách, počas víkendov a sviatkov.

Zdrojom uvedených údajov sú výstupy z informačného systému ochrany práce (ďalej „ISOP“) podľa stavu platného k 20. januáru 2023.

III.A. Výsledky kontroly

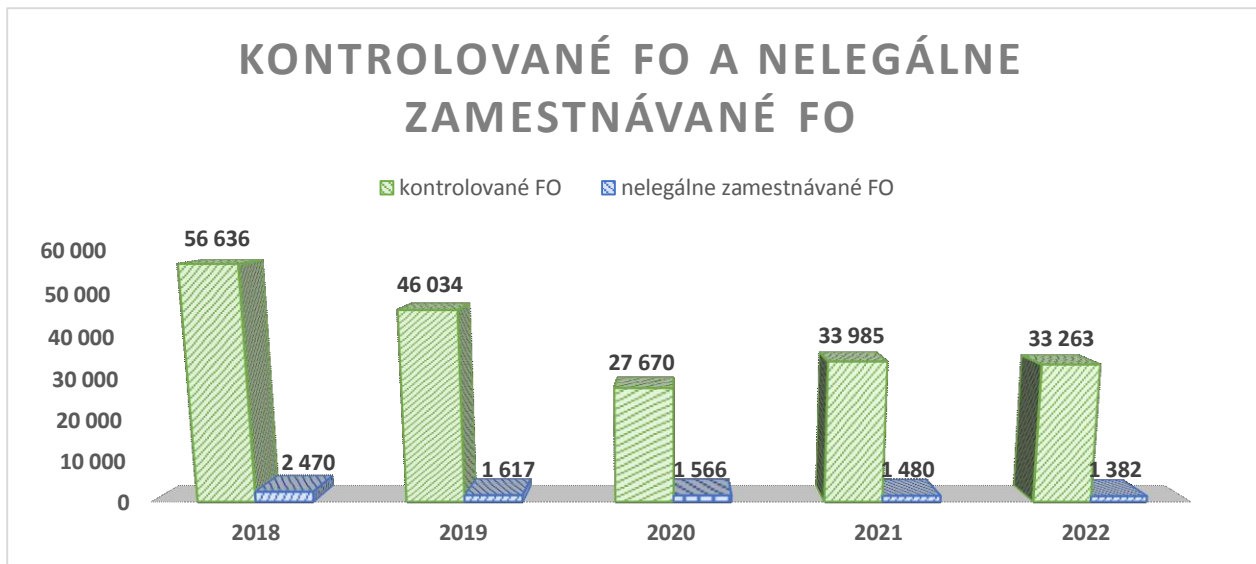
Inšpektoráty práce v roku 2022 vykonali celkovo 17 341 kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, v rámci ktorých bolo skontrolovaných 15 461 subjektov (právnických osôb a fyzických osôb, ktoré sú podnikateľmi) a 33 263 fyzických osôb vykonávajúcich prácu na pracoviskách kontrolovaných subjektov. Inšpekciou práce bolo odhalených 697 subjektov – zamestnávateľov, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania tým, že nelegálne zamestnávali spolu 1 382 fyzických osôb.

Údaje o vykonaných kontrolách dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a ich výsledkoch znázorňuje nasledujúci graf.

Graf č. 1

Z počtu skontrolovaných subjektov (15 461) bolo zistené nelegálne zamestnávanie u 697 subjektov, čo predstavuje 4,5 % zo všetkých kontrolovaných subjektov.

Graf č. 2

Zo skontrolovaných 33 263 fyzických osôb bolo zistené nelegálne zamestnávanie 1 382 fyzických osôb, čo predstavuje 4,2 % zo všetkých kontrolovaných osôb.

Počet 1 382 odhalených nelegálne zamestnávaných fyzických osôb zahŕňa 353 nelegálne zamestnávaných žien a 1 029 nelegálne zamestnávaných mužov. Inšpektori práce v roku 2022 zistili 26 prípadov nelegálneho zamestnávania mladistvých fyzických osôb.

Kontrolou bolo zistené nelegálne zamestnávanie 383 fyzických osôb – cudzincov (príloha k správe – tabuľka č. 2a). Do uvedeného počtu nelegálne zamestnávaných cudzincov ISOP započítava tie fyzické osoby, ktoré nie sú štátnymi príslušníkmi Slovenskej republiky a ktoré sú občanmi Európskej únie, štátnymi príslušníkmi tretej krajiny s povolením na pobyt a štátnymi príslušníkmi tretej krajiny bez povolenia na pobyt. V počte 383 je zahrnutých 92 občanov členských štátov Európskej únie a 291 štátnych príslušníkov tretích krajín, ktorí mali oprávnenie na pobyt.

Využívanie práce cudzincov v rozpore so zákonom č. 82/2005 Z. z. bolo zistené u občanov niektorých členských krajín Európskej únie. Z týchto najväčší počet tvorili nelegálne zamestnávani občania Maďarska (41 občanov), Rumunska (41 občanov) a Česka (5 občanov), ktorých prácu využívali zamestnávateľi pôsobiaci najmä v odvetví veľkoobchodu a maloobchodu. Z počtu 291 odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín tvorili najväčší počet občania Ukrajiny (184 osôb) a Srbska (43 osôb), ktorí boli nelegálne zamestnávani najmä zamestnávateľmi pôsobiacimi v odvetví priemyselnej výroby, stavebníctva a v odvetví administratívnych a podporných služieb (do ktorého patrí aj zamestnávanie agentúrami dočasného zamestnávania). Najčastejšie bolo zistené nelegálne zamestnávanie cudzincov, ktorí nemali s fyzickou osobou, ktorej prácu využívali, založený pracovnoprávny vzťah alebo štátnozamestnanecký pomer podľa osobitného predpisu, t. j. v predpísanej písomnej forme. Prehľad o počtoch odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania cudzincov je uvedený v prílohe k správe – tabuľka č. 3a.

Dôležitým ukazovateľom, ktorý dotvára celkový obraz štruktúry nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, je aj počet zistení členený podľa najvýznamnejších rizikových

odvetví ekonomických činností. Počty odhalených nelegálne zamestnávaných fyzických osôb boli v absolútnych číslach najvyššie v odvetviach ako je stavebníctvo (406), administratívne a podporné služby (213) a priemyselná výroba (189). Celkový prehľad o počtoch kontrolovaných fyzických osôb a nelegálne zamestnávaných fyzických osôb v členení podľa odvetví ekonomických činností je uvedený v prílohe k správe – tabuľka č. 4a.

Zákaz nelegálneho zamestnávania bol porušovaný najviac malými zamestnávateľmi s počtom zamestnancov 1 – 9 (príloha k správe – tabuľka č. 5a), a to v absolútnych číslach 913 fyzických osôb. Táto skutočnosť bola zistená aj v predchádzajúcich 4 kalendárnych rokoch.

V roku 2022 bol zákaz nelegálneho zamestnávania najviac porušovaný spoločnosťami s ručením obmedzeným (nelegálne zamestnávali 918 fyzických osôb). Rovnaký trend v porušovaní zákazu nelegálneho zamestnávania, keď zamestnávatelia s uvedenou právnou formou najčastejšie porušovali zákaz nelegálneho zamestnávania, badať aj v predchádzajúcich rokoch. Rovnako ako v minulom roku je zrejmy pomerne vysoký počet porušení zákazu nelegálneho zamestnávania zistený u zahraničných osôb, a to v celkovom počte 48 nelegálne zamestnaných fyzických osôb (príloha k správe – tabuľka č. 6a), ktoré tvoria tretí najčastejšie sa vyskytujúci typ právnej formy nelegálne zamestnávajúcich subjektov, hneď po fyzických osobách, ktoré sú podnikateľmi.

Najvyšší počet nelegálne zamestnávaných fyzických osôb bol odhalený u zamestnávateľov so sídlom v Nitrianskom kraji (273) a najnižší u zamestnávateľov so sídlom v Trnavskom kraji (76) (príloha k správe – tabuľka č. 7a).

Inšpektori práce v roku 2022 zistili nelegálne zamestnanie 1 382 fyzických osôb, z ktorých 801 vykonávalo pre zamestnávateľa závislú prácu bez založeného (písomne uzatvoreného) pracovnoprávneho vzťahu.

V 547 prípadoch bolo porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania spôsobené nesplnením prihlasovacej povinnosti zamestnávateľa voči Sociálnej poisťovni za súčasnej existencie založeného pracovnoprávneho vzťahu v zmysle novely zákona č. 82/2005 Z. z. účinnej od 1. januára 2018.

Zamestnanie štátneho príslušníka tretej krajiny, u ktorého neboli splnené podmienky na jeho zamestnanie podľa osobitného predpisu, t. j. nemal vydané povolenie na prechodný pobyt na účely zamestnania alebo povolenie na zamestnanie, resp. nespĺňal stanovené podmienky, bolo zistené v 33 prípadoch. Jedná sa tak o výrazný pokles týchto prípadov nelegálneho zamestnávania oproti stavu pozorovanému v minulých rokoch.

V roku 2022 nebolo zistené nelegálne zamestnanie štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý by sa zdržiaval na území Slovenskej republiky v rozpore s ustanoveniami zákona č. 404/2011 Z. z. alebo zákona č. 480/2002 Z. z. a ktorý by vykonával závislú prácu (príloha k správe – tabuľka č. 8a).

Zohľadňujúc aktuálny stav na pracovnom trhu Slovenskej republiky sa v priebehu roka 2022 uskutočnili 3 mimoriadne celoslovenské úlohy zamerané na kontrolu dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania so zameraním na rizikové odvetvia. Tieto úlohy boli čiastočne realizované inšpektormi práce v územnom obvode iného inšpektorátu práce v rozsahu písomného poverenia generálnej riaditeľky NIP. Niektoré boli tiež zamerané na kontrolu

dodržiavania nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín v súvislosti s ich hromadným prílevom na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny, ako aj na prípady využívania závislej práce štátnych príslušníkov tretích krajín disponujúcich povolením na pobyt za účelom podnikania.

Inšpektoráty práce v roku 2022 zistili 10 prípadov porušenia zákazu prijatia služby, resp. práce v zmysle § 7b ods. 5 zákona č. 82/2005 Z. z., t. j. služby, resp. práce dodávanej odberateľovi služby subjektom, ktorý nelegálne zamestnával. Za uvedené porušenia inšpektoráty práce navrhli 10 pokút v celkovej sume 71 300 eur (z toho 3 pokuty v celkovej sume 23 000 eur už boli uložené právoplatne).

Nemožno opomenúť ani prínos fungovania inšpektorátov práce spočívajúci v predchádzaní nelegálnemu zamestnávaniu, čo je prínos celospoločenský spočívajúci najmä v intenzívnejšej kontrole z hľadiska počtov výkonov a denného času, v ktorom sa kontrola realizuje. Toto preventívne pôsobenie je dosahované šírením informácií o spôsoboch, ako účinne dodržiavať právne predpisy a upozorňovaním na negatívne dôsledky nelegálneho zamestnávania s priamym ekonomickým dopadom na zamestnávateľov neporovnateľne finančne náročnejším, ako je finančný efekt využívania nelegálneho zamestnávania.

III.B. Sankcie

Inšpektoráty práce v roku 2022 právoplatne uložili pokuty za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania 665 zamestnávateľom v sume 2 696 500 eur.

Počet právoplatne uložených pokút v roku 2022 (665) je v porovnaní s rokom 2021 (548) vyšší o 21 %. Suma právoplatne uložených pokút v roku 2022 (2 696 500 eur) je v porovnaní s rokom 2021 (2 221 500 eur) vyššia o 21 %.

Najvyšší počet pokút bol uložený zamestnávateľom vykonávajúcim svoje činnosti v nasledujúcich odvetviach ekonomických činností: stavebníctvo – 241 pokút v sume 1 014 900 eur, ubytovacie a stravovacie služby (tzv. HORECA sektor) – 95 pokút v sume 283 500 eur a veľkoobchod a maloobchod – 85 pokút v sume 286 500 eur. Počet uložených pokút v týchto odvetviach čiastočne súvisí s vysokým počtom odhalených subjektov prevažne v rizikových odvetviach (príloha k správe – tabuľka č. 9a). V prílohe k správe sú počty a sumy právoplatne uložených pokút uvedené aj za obdobie predchádzajúcich štyroch kalendárnych rokov.

Z hľadiska posudzovania počtu právoplatne uložených pokút v súvislosti s veľkosťou zamestnávateľa určenou počtom zamestnancov bolo najviac pokút uložených zamestnávateľom s počtom zamestnancov 1 – 9, a to 509 pokút v sume 1 944 900 eur (príloha k správe – tabuľka č. 10a). Trend v ukladaní najvyššieho počtu pokút práve tejto skupine zamestnávateľov, tzv. mikropodnikov, je rovnaký za celé sledované obdobie rokov 2018 až 2022.

Zamestnávateľmi, ktorým boli právoplatne uložené pokuty za porušenie zákazu nelegálneho zamestnávania, boli prevažne spoločnosti s ručením obmedzeným – 405 pokút v sume 1 630 300 eur a fyzické osoby, ktoré sú podnikateľmi – 238 pokút v sume 894 200 eur. Pomerne

vysoký je aj počet a suma právoplatne uložených pokút zahraničným osobám – 12 pokút v sume 133 900 eur (príloha k správe – tabuľka č. 11a).

IV. Kontrolná činnosť a zistenia Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a úradov práce, sociálnych vecí a rodiny

Zákon č. 5/2004 Z. z. v znení účinnom do 31. decembra 2022 ustanovoval v § 12 písm. p) a § 13 písm. v) do pôsobnosti ústredia práce a úradov práce povinnosť kontrolovať nelegálnu prácu a nelegálne zamestnávanie podľa osobitného predpisu (zákon č. 82/2005 Z. z.) a zistené prípady nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania oznamovať príslušnému inšpektorátu práce, Sociálnej poisťovni, a ak ide o nelegálne zamestnávanie štátneho príslušníka tretej krajiny, aj príslušnému útvaru Policajného zboru.

Kontrolná činnosť ústredia práce a úradov práce zameraná na vyhľadávanie a potieranie nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bola v roku 2022 vykonávaná v rámci:

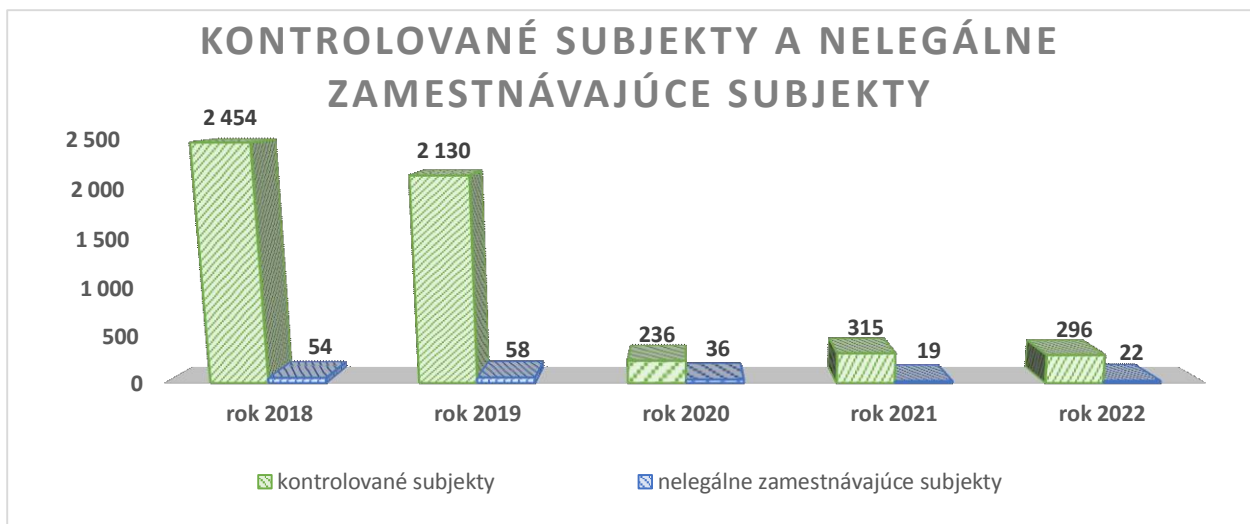
- zamerania kontrolnej činnosti na rok 2022,
- prešetrovania písomných podnetov fyzických a právnických osôb,
- prešetrovania podnetov, zaznamenaných z bezplatnej telefónnej linky zriadenej na ústredí práce,
- rozhodnutia generálneho riaditeľa ústredia práce, resp. riaditeľa úradov práce.

Počet vykonaných kontrol v roku 2022 bol rovnako ako v predchádzajúcich rokoch 2021 a 2020 nižší v dôsledku obmedzenia, resp. ich pozastavenia v súvislosti s prijatými opatreniami v boji proti šíreniu vírusu ochorenia COVID-19 a vyhlásením mimoriadnej situácie, resp. núdzového stavu. Prioritou kontrolnej činnosti úradov práce boli v roku 2022 prednostne finančné kontroly na mieste – v rámci projektu Prvá pomoc, Prvá pomoc +, kontroly oprávnenosti získania finančných prostriedkov v rámci projektu a efektívnosti ich využitia. Kontroly nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania boli vykonávané v obmedzenom rozsahu (týkali sa podnetov zaznamenaných na bezplatnej telefónnej linke a podnetov fyzických a právnických osôb, ktoré boli doručené ústrediu práce a úradom práce).

V období od 01. 01. 2022 do 31. 12. 2022 nebola zrealizovaná mimoriadna celoslovenská aktivita zameraná na kontrolu dodržiavania zákona č. 82/2005 Z. z.

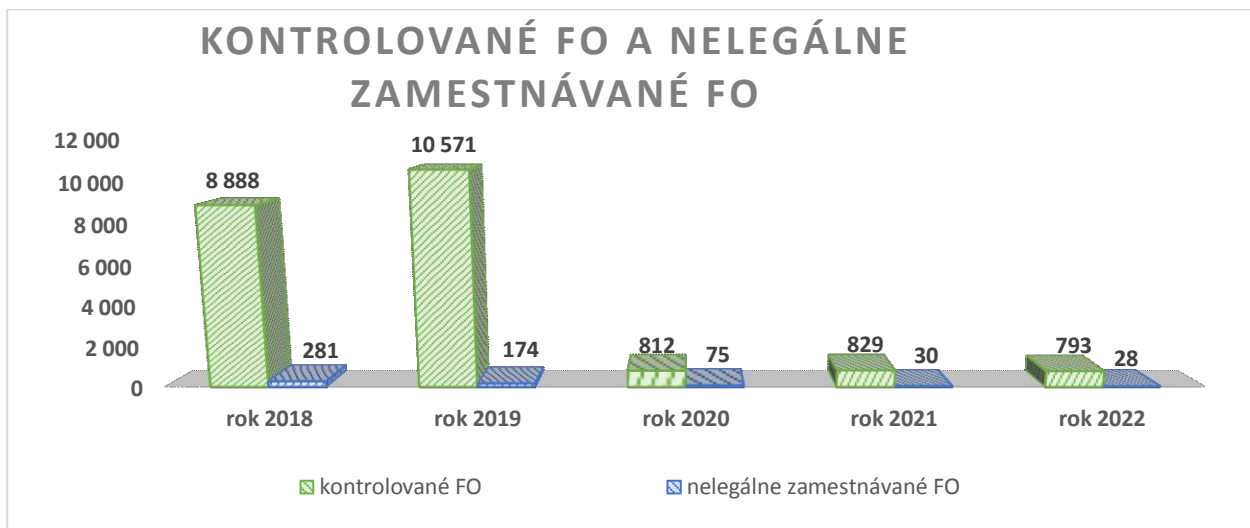
IV.A. Výsledky kontroly

V roku 2022 bolo zamestnancami útvarov kontroly úradov práce a zamestnancami ústredia práce vykonaných celkom 296 kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, pričom bolo skontrolovaných celkom 793 fyzických osôb. Celkom bolo zistených 22 zamestnávateľov, ktorí nelegálne zamestnávali 28 osôb (príloha k správe – tabuľka č. 1b). Pre prehľadnosť uvádzame údaje aj v nasledujúcich grafoch.

Graf č. 3

Z celkového počtu 296 kontrolovaných subjektov bolo zistených 22 zamestnávateľov, ktorí zamestnávali nelegálne, čo predstavuje 7,4 %.

Graf č. 4

Z celkového počtu 793 skontrolovaných fyzických osôb bolo nelegálne zamestnávaných 28 osôb, čo predstavuje 3,5 % (príloha k správe – tabuľka č. 1b).

Nelegálne zamestnávanie žien bolo zistené v 12 prípadoch a nelegálne zamestnávanie mužov v 16 prípadoch. Nelegálne zamestnávanie mladistvých nebolo v roku 2022 zo strany úradov práce a ústredia práce zistené (príloha k správe – tabuľka č. 2b).

Kontrolóri úradov práce v roku 2022 vykonali celkom 23 kontrol u zamestnávateľov, ktorí zamestnávali aj štátnych príslušníkov tretích krajín, pričom boli zistení 4 zamestnávatelia, ktorí nelegálne zamestnávali 7 štátnych príslušníkov tretích krajín. Z toho 3 štátni príslušníci tretej krajiny, ktorí nemali založený pracovnoprávny vzťah v predpísanej písomnej forme a jeden, u ktorého neboli splnené podmienky na jeho zamestnanie podľa osobitného predpisu, t. j. napríklad nemal vydané povolenie na zamestnanie. Išlo o dvoch občanov Ukrajiny, ktorí pracovali v oblasti stavebníctva, jedného občana Vietnamu, ktorý pracoval v oblasti

maloobchodu a jedného občana Ukrajiny, ktorý pracoval v priemyselnej výrobe (príloha k správe – tabuľka č. 3b).

Kontrolóri úradov práce v období roka 2022 skontrolovali 89 štátnych príslušníkov tretích krajín, z toho bolo najviac občanov Ukrajiny (48), Vietnamu (21), Číny (13), Srbska, Macedónska a Gruzínska po dvoch občanoch a jeden občan Turecka.

Z hľadiska odvetví hospodárstva bolo v roku 2022 skontrolovaných najviac osôb v odvetví veľkoobchodu a maloobchodu – 376 osôb, ubytovacie a stravovacie služby – 118 osôb a stavebníctva – 105 osôb. Najviac nelegálne zamestnávaných osôb bolo zistených v odvetví stavebníctva, dopravy a skladovania a ubytovacích a stravovacích služieb, vo všetkých po 7 osôb (príloha k správe – tabuľka č. 4b).

Najvyšší výskyt kontrol dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania bol v roku 2022 zaznamenaný u zamestnávateľských subjektov s počtom zamestnancov 1 až 9 a 10 až 49. V uvedených subjektoch bolo spolu skontrolovaných 615 osôb (čo predstavuje 77,6 % z celkového počtu skontrolovaných osôb), z toho bolo zistených nelegálne zamestnaných 21 osôb (75 % spomedzi všetkých zistených nelegálne pracujúcich osôb). Príloha k správe – tabuľka č. 5b.

Najvyšší počet skontrolovaných osôb bol zaznamenaný u zamestnávateľov s právnou formou spoločnosť s ručením obmedzeným, spolu 456, z toho bolo zistených 18 nelegálne zamestnaných osôb (príloha k správe – tabuľka č. 6b).

V prílohe k správe – tabuľke č. 7b sú uvedené údaje o počte nelegálne zamestnávaných osôb podľa krajov. Výsledky kontroly potvrdzujú trend predchádzajúcich rokov spočívajúci vo vysokom počte odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania v Bratislavskom a Trnavskom kraji.

Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb (28) za rok 2022 bolo zistené porušenie zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v 20 prípadoch bez založenia pracovnoprávneho vzťahu v predpísanej písomnej forme, v 7 prípadoch nedošlo k včasnému prihláseniu zamestnancov na základe založeného pracovnoprávneho vzťahu do registra poisťencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia Sociálnej poisťovne a v jednom prípade neboli splnené podmienky na zamestnávanie podľa osobitného predpisu. Nelegálne zamestnávanie štátnych príslušníkov tretej krajiny, ktorí sa zdržiavali na území Slovenskej republiky v rozpore s osobitným predpisom, nebolo zo strany úradov práce, resp. ústredia práce zistené (príloha k správe – tabuľka č. 8b).

Z celkového počtu zistených nelegálne zamestnávaných osôb (28) za rok 2022 bolo zistených 5 uchádzačov o zamestnanie (UoZ), z toho poberajúcich sociálne dávky 0 UoZ. Do konca roku 2022 boli podané dva návrhy na vyradenie z evidencie uchádzačov o zamestnanie (príloha k správe – tabuľka č. 12).

IV.B. Sankcie

Kontrolóri úradov práce v roku 2022 na základe kontrolných zistení vydali v zmysle ustanovenia § 68a ods. 1 písm. b) zákona č. 5/2004 Z. z. celkom 18 rozhodnutí o uložení pokuty, pričom celková výška právoplatne uložených pokút predstavovala 63 500 eur.

Najčastejšie boli uložením pokút postihované zamestnávateľské subjekty s počtom zamestnancov 1 až 9, stalo sa tak v 9 prípadoch (príloha k správe – tabuľka č. 10b). Uvedený fakt priamo súvisí s najvyššou mierou výskytu porušení zákona č. 82/2005 Z. z. práve u tejto skupiny zamestnávateľov. Najčastejšie bola pokuta právoplatne uložená spoločnostiam s ručením obmedzeným. Išlo o 13 pokút v celkovej sume 49 000 eur (príloha k správe – tabuľka č. 11b).

Z hľadiska odvetví hospodárstva možno uviesť, že najviac postihov bolo uložených v odvetviach stavebníctvo, veľkoobchod a maloobchod, doprava a skladovanie a ubytovacie a stravovacie služby. Prehľadné údaje o výške právoplatných pokút, členených podľa ekonomickej klasifikácie, za zistené porušenie právnych predpisov v oblasti nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania sú uvedené v prílohe k správe – tabuľke č. 9b.

V roku 2022 neboli uložené poriadkové pokuty.

V. Kontrolná činnosť a výsledky kontroly iných orgánov

Inšpektoráty práce, ústredie práce a úrady práce spolupracujú pri výkone kontroly dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania s inými orgánmi verejnej moci a s Prezidiom Policajného zboru.

V.A. Prezídium Policajného zboru SR

Súčinnosť kontroly podnikateľských subjektov zamerané na odhaľovanie prípadov nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania v roku 2022 za Policajný zbor vykonávali príslušníci Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru a príslušníci jednotlivých krajských riaditeľstiev Policajného zboru.

Príslušníci Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru sa počas kontrol zamerali predovšetkým na vyhľadávanie štátnych príslušníkov tretích krajín s nelegálnym pobytom v Slovenskej republike a ďalšie porušovanie ustanovení zákona č. 404/2011 Z. z. a na vyhľadávanie a identifikáciu obetí obchodovania s ľuďmi v zmysle § 179 zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov. Príslušníci krajských riaditeľstiev Policajného zboru poskytli kontrolným orgánom asistenciu pri vykonávaní kontrol v zmysle § 2 a § 3 zákona č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov. Keďže útvary Policajného zboru nie sú kontrolným orgánom v zmysle zákona č. 82/2005 Z. z., zistenia porušenia zákazu nelegálneho zamestnávania boli realizované oprávnenými kontrolnými orgánmi.

V spolupráci s kontrolnými orgánmi skontrolovali príslušníci Policajného zboru celkovo 150 podnikateľských subjektov. V rámci uvedených kontrol, ktoré boli zamerané na dodržiavanie

zákazu nelegálneho zamestnávania, kontrolu pobytu cudzincov a odhaľovanie obetí obchodovania s ľuďmi, bolo skontrolovaných celkovo 863 osôb, z toho 550 občanov Slovenskej republiky a 313 cudzincov. Vykonanými kontrolami bolo zistených 12 subjektov, ktoré porušili ustanovenia zákona č. 82/2005 Z. z. tým, že nelegálne zamestnávali 12 občanov Slovenskej republiky a 29 cudzincov. Z uvedeného počtu 29 cudzincov sa jednalo o 10 občanov Ukrajiny, 8 občanov Vietnamu, 5 občanov Srbska, 3 občanov Macedónska, 3 občanov Rumunska, 1 občan Maďarska a 1 občan Indie.

Nelegálne zamestnaní cudzinci vykonávali prácu predovšetkým v oblasti priemyselnej výroby, ubytovacích a stravovacích služieb a veľkoobchodu a maloobchodu. Vykonanými kontrolami nebola identifikovaná žiadna obeť obchodovania s ľuďmi.

V roku 2022 sa Slovenská republika zapojila do rozsiahlych celoeurópskych akčných dní, ktoré boli vykonávané orgánmi činnými v trestnom konaní, zamerané na organizované zločinecké skupiny (OCG), ktoré obchodujú s ľuďmi. Spoločné akčné dni boli vykonávané pod záštitou EUROPOLU v 29 krajinách a boli zamerané na odhaľovanie trestného činu obchodovania s ľuďmi, respektíve odhaľovanie obetí tohto trestného činu.

V júni 2022 boli vyššie spomenuté akčné dni zamerané na pracovné vykorisťovanie. Počas kontrol realizovaných na celom území SR príslušníci Úradu hraničnej a cudzineckej polície Prezídia Policajného zboru spolu s inšpektormi práce skontrolovali 56 podnikateľských subjektov, a to na miestach, kde je predpoklad, že by sa mohli nachádzať potenciálne obeť pracovného vykorisťovania. Počas kontrol bolo spolu skontrolovaných 320 osôb, z toho 130 cudzincov pochádzajúcich z rôznych krajín (najmä z Ukrajiny a Vietnamu).

V októbri 2022 sa Slovenská republika zapojila do celoeurópskych akčných dní zameraných na obchodovanie s ľuďmi na účely sexuálneho vykorisťovania, núteného žobrania a nútenej kriminality. V Slovenskej republike sa počas uvedených akčných dní skontrolovalo 25 podnikateľských subjektov, a to na miestach ako masážne salóny, nočné kluby, letiská, autobusové a vlakové stanice. Počas kontrol bolo skontrolovaných spolu 143 osôb, z toho 18 cudzincov pochádzajúcich z rôznych krajín, (najmä z Ukrajiny a Thajska).

Všetky vyššie uvedené zistenia Policajného zboru sú zahrnuté v celkových zisteniach kontrolných orgánov podľa zákona č. 82/2005 Z. z.

VI. Spoločné závery

Kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania je jednou z priorít orgánov dozoru – inšpektorátov práce a do 31. decembra 2022 aj ústredia práce a úradov práce.

V roku 2022 kontrolné orgány vykonali celkovo **17 637** kontrol zameraných na preverenie dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania, v rámci ktorých bolo skontrolovaných **15 757** zamestnávateľov a **34 056** fyzických osôb vykonávajúcich prácu na pracoviskách kontrolovaných zamestnávateľov. Vykonanými kontrolami bolo odhalených **719** zamestnávateľov, ktorí porušili zákaz nelegálneho zamestnávania tým, že nelegálne zamestnávali **1 410** fyzických osôb. Spoločné výsledky činnosti kontrolných orgánov sú uvedené v prílohe k správe – tabuľka č. 1.

Rok 2022 bol rovnako ako rok 2021 rokom, v ktorom bola činnosť kontrolných orgánov ovplyvnená mimoriadnou situáciou, spôsobenou pandémiou ochorenia COVID-19. Táto pandémia spôsobila nielen obmedzenie podnikateľskej aktivity v zasiahnutých sektoroch, ale aj priamo ovplyvnila činnosť kontrolných orgánov. Činnosť kontrolných orgánov bola následne významne ovplyvnená aj mimoriadnou situáciou spojenou s hromadným prílevom štátnych príslušníkov tretích krajín na územie Slovenskej republiky spôsobeným ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny.

Uvedené zmeny na pracovnom trhu výrazne ovplyvnili aj počet odhalených nelegálne zamestnaných fyzických osôb, ktorý je v porovnaní s výsledkami dosiahnutými v predchádzajúcich štyroch kalendárnych rokoch najnižší. V roku 2022 bolo odhalených 1 410 nelegálne zamestnaných fyzických osôb, čo predstavuje v porovnaní s výsledkami dosiahnutými v roku 2021 (1 510) pokles o 6,6 %.

Na predmetnom poklese sa nepochybne podpísal aj pokračujúci vplyv novely č. 394/2017 Z. z. účinnej od 1. januára 2018, ktorou došlo k zmierneniu skutkovej podstaty nelegálneho zamestnávania spočívajúceho v oneskorenom prihlásení zamestnancov do registra poisťencov a sporiteľov starobného dôchodkového sporenia Sociálnej poisťovne, legislatívne zmeny súvisiace s legalizáciou pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín počas krízovej situácie spôsobenej ochorením COVID-19, ako aj legislatívne zmeny súvisiace s legalizáciou pobytu štátnych príslušníkov tretích krajín počas krízovej situácie spôsobenej ozbrojeným konfliktom na území Ukrajiny.

Na druhej strane v roku 2022 bolo možné pozorovať nárast celkového počtu odhalených nelegálne zamestnávajúcich subjektov oproti roku 2021. Zatiaľ čo v roku 2021 to bolo 684 subjektov, v roku 2022 to bolo 719 subjektov, čo predstavuje medziročný nárast o 5 %.

Celkový percentuálny podiel odhalených nelegálne zamestnávajúcich osôb vzhľadom k celkovému počtu skontrolovaných osôb predstavuje 4,1 % a celkový percentuálny podiel odhalených nelegálne zamestnávajúcich subjektov vzhľadom k celkovému počtu skontrolovaných subjektov predstavuje 4,6 %.

Celkový počet 1 410 nelegálne zamestnávajúcich fyzických osôb zahŕňa 365 nelegálne zamestnaných žien a 1 045 nelegálne zamestnaných mužov. Teda z hľadiska rozdelenia odhalených nelegálne zamestnávajúcich osôb podľa pohlavia bol zistený prevažujúci podiel osôb mužského pohlavia. Podiel mužov tvoril 74 % na celkových zisteniach. V rámci uvedeného počtu bolo zistené nelegálne zamestnávanie celkovo 26 mladistvých osôb. Podrobné údaje o zisteniach nelegálneho zamestnávania fyzických osôb rozdelené podľa pohlavia obsahuje príloha k správe v tabuľke č. 2.

Celkový počet nelegálne zamestnaných osôb tvorilo 92 štátnych príslušníkov členských štátov Európskej únie. Taktiež bolo zistené nelegálne zamestnávanie 295 štátnych príslušníkov tretích krajín s povolením na pobyt v Slovenskej republike, najmä štátnych príslušníkov Ukrajiny (príloha k správe – tabuľka č. 2 a 3). V roku 2022 nebolo zistené porušenie § 2 ods. 3 zákona č. 82/2005 Z. z., t. j. prípad nelegálneho zamestnávania štátneho príslušníka tretej krajiny, ktorý by sa zdržiaval na území Slovenskej republiky v rozpore s osobitným predpisom (zákon č. 404/2011 Z. z., zákon č. 480/2002 Z. z.) a ktorý by vykonával závislú prácu.

Najviac zistených nelegálne zamestnávaných osôb bolo odhalených v odvetví **stavebníctva** (414, čo predstavuje 29,4 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb), v odvetví **administratívnych a podporných služieb** (213, čo predstavuje 15,1 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb) a v odvetví **priemyselnej výroby** (191, čo predstavuje 13,5 % z celkového počtu nelegálne zamestnávaných osôb) (príloha k správe – tabuľka č. 4).

Z hľadiska členenia zamestnávateľov podľa veľkosti zákaz nelegálneho zamestnávania dlhodobo najviac porušujú zamestnávateľia s počtom zamestnancov od 1 do 9, tzv. mikropodniky. Počet odhalených prípadov nelegálneho zamestnávania je najvyšší u zamestnávateľov s právnou formou podnikania spoločnosť s ručením obmedzeným (príloha k správe – tabuľky č. 5 a 6).

Z hľadiska priestorovej lokalizácie počtu prípadov nelegálneho zamestnávania bolo najviac prípadov zistených v Nitrianskom kraji (275), čo predstavuje takmer 20 % všetkých zistených prípadov, v Košickom a Prešovskom kraji (po 226), čo predstavuje po 16 % všetkých zistených prípadov a v Trenčianskom kraji (203), čo predstavuje 14,4 % všetkých zistených prípadov. Podrobné údaje o zisteniach nelegálneho zamestnávania fyzických osôb rozdelené podľa krajov obsahuje príloha k správe v tabuľke č. 7.

Napriek vplyvu vyššie uvedených okolností, ktoré ovplyvnili situáciu v roku 2022, vykazuje počet, ako aj suma ukladaných pokút nárast oproti roku 2021. Zatiaľ čo v roku 2022 bolo orgánmi inšpekcie práce, ústredím práce a úradmi práce právoplatne uložených 683 pokút v sume 2 760 000 eur, v roku 2021 to bolo 563 právoplatne uložených pokút v celkovej sume 2 301 500 eur, čo predstavuje 21 %-ný nárast v počte právoplatne uložených pokút a 20 %-ný nárast v sume právoplatne uložených pokút (príloha k správe – tabuľka č. 9 a 10).

Porovnaním celkových výsledkov zisťovania porušovania zákazu nelegálneho zamestnávania s minulým rokom (356 osôb v roku 2021) možno konštatovať pokles celkového počtu zistených prípadov nelegálneho zamestnávania štátnych príslušníkov tretích krajín (pokles o 17 % celkového počtu prípadov oproti roku 2021). Naďalej možno pozorovať pomerne vysoký podiel štátnych príslušníkov tretích krajín (najmä štátnych príslušníkov tretích krajín pochádzajúcich z Ukrajiny), ktorí v konečnom súčte tvoria 21 % všetkých nelegálne zamestnávaných osôb.

Nelegálna práca a nelegálne zamestnávanie predstavuje aj naďalej závažný ekonomický a spoločenský problém, pričom jeho riešenie si vyžaduje sústredené úsilie všetkých zainteresovaných orgánov a inštitúcií.

V roku 2022 sa inšpektori práce naďalej stretávali s pomerne novým trendom v nelegálnom zamestnávaní, a to s nelegálnym zamestnávaním štátnych príslušníkov tretích krajín na základe povolení na pobyt za účelom podnikania, ktorí však vykonávajú závislú prácu. Uvedeným protiprávnym konaním sa budú orgány inšpekcie práce zaoberať aj v nasledujúcom roku, berúc do úvahy skutočnosť, že takéto špekulatívne činnosti a postupy zamestnávateľov značne sťažujú možnosti kontrolných orgánov pri preverovaní dodržiavania zákazu nelegálneho zamestnávania na území Slovenskej republiky a pri následnom vyvodzovaní zodpovednosti za jeho porušovanie.

Čoraz aktuálnejšou sa v oblasti nelegálneho zamestnávania stáva otázka riešenia tohto problému v kontexte nedeklarovanej práce, prípadne nesprávne alebo neúplne deklarovanej

práce, ktorá sa prejavuje napríklad vo forme vyplácania častí miezd na ruku, vedení skutočností nezodpovedajúcich evidencií pracovného času (reálne odpracovaný pracovný čas nezodpovedá obsahu evidencií pracovného času), ako aj nútení zamestnancov k výkonu závislej práce na živnosť. Dôležitým krokom v tejto súvislosti je úzka spolupráca medzi orgánmi inšpekcie práce a Sociálnou poisťovňou. Uvedenými javmi, ktoré sú rovnako negatívne ako existujúce zákonom popísané modely nelegálneho zamestnávania, je potrebné zaoberať sa v celom kontexte ich dopadov na spoločnosť.

Kontrola dodržiavania zákazu nelegálnej práce a nelegálneho zamestnávania a vyvodenie zodpovednosti za jeho porušenie plní u právnických osôb a fyzických osôb, ktoré sú podnikateľmi, funkciu individuálnej a generálnej prevencie, čo prispieva k vzniku férového podnikateľského prostredia, v ktorom žiadny z podnikateľov nemôže získať neprimeranú výhodu oproti inému podnikateľovi, napr. tým, že nelegálnym zamestnávaním znižuje svoje náklady, prípadne pri verejnom obstarávaní môže ponúknuť nižšiu cenu za uskutočnenie zákazky.

V súvislosti s nelegálnym zamestnávaním je potrebné zdôrazniť, že právna ochrana nelegálne pracujúcich osôb je výrazne znížená. Tieto osoby strácajú právne nároky vyplývajúce z riadneho pracovnoprávneho vzťahu, ako je právo na poskytnutie mzdy, resp. odmeny, dodržiavanie dĺžky pracovného času, dovolenky, stravovania, odškodnenie poškodenia zdravia, poskytnutie osobných ochranných pracovných prostriedkov, práva vyplývajúce zo sociálneho zabezpečenia a podobne. Aj vzhľadom na vyššie uvedené je preto úlohou štátu eliminovať zastieranie tradičných a predovšetkým nevyvážených spôsobov výkonu závislej práce. Základným prejavom ochrannej funkcie pracovného práva sú základné pracovnoprávne, resp. štátnozamestnanecké vzťahy.